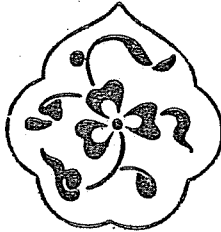

Tasavvuf

Ebû Hafs

El-Haddad

En-Neysabûri

YAZAN

**Dr. Ahmed Subhi
FURAT**

Belh-li meşhûr suffi Ahmed b. Hadraveyh'in (H. 240/854) arkadaşlarından olan (1) Ebû Hafs Amr (yahut Omer) b. Seleme (yahut Sâlim) el-Haddâd en-Neysabûri Nişâbûr'un Kûrdeâbâd köyünde doğdu. (2) Önceleri demircilik yapan (3) Ebû Hafs el-Haddâd'ın tasavvufa pek genç sayılabilecek bir yaşta intisap ettiği anlaşılmaktadır. Devrinin tanınmış şeyhlerinden Ubeydullah b. Mehdi el-Ebiverdi ile Nişâbur'lu süffi Ali en-Nasrâbâdî'nin sohbetlerinde bulunuşu herhalde bu devrededir. (4)

«Ey iman edenler, Allahın size helâl ettiği o en temiz ve güzel şey-bakılırsa, onun daha kendi şehrinde iken de ehemmiyetli bir nüfuz sahibi olduğuna ve şöretinin yayıldığına hükümlenabilir. Nişâbûr'da yetişmiş büyük sûfilerden Ebû Osman el-Hîrî'nin hocası oluşu (7) mevkiini tahminde bize yardımcı olacağı gibi Şâh Şucâ gibi devrinin meşhur bir sûfisinin, onu ziyaret maksadıyla Kirmân'dan Nişâbur'a gelişi ve Bağdad'a kadar onunla birlikt gidişi (8) de hakkında ki, müsbet tahminimizde haklı oluşumuzu gösterir.

1) Tabakât es-Sulemi 116; Hilyet el-Evliya, 2, 229; Târihi Bağdad XII, 220; Levâkih el-envâr, 1,65. Ebû Hafs el-Haddâd, Ahmed b. Hadraveyh hakkında «Eğer o olmasaydı, fütüvvet ortaya çıkmazdı» diyor (Bk. Keşf el-mahcûb, 150).

2) Risâlet el-Kuşeyriyye, 18; Menâkib el-ebrâr, 118b; Levâkih, 1,65.

3) Hilyet el-Evliya, X, 230; Tezkiret el-Evliya, 286; Delâlet el-Müstenhic, 53. Ebû Hafs, «el-Haddâd» lakabını bu mesleğinden dolayı almıştı.

4) Tabakât es-Sulemi, 115; Târihi Bağdad, XII, 220; Menâkib, 118b; Levâkih, 1,65.

5) Tezkiret el-Evliya 1, 289.

6) Târihi Bağdad, XII, 221.

7) Tezkiret el-Evliya, 1, 286 Nefehât el-mus 5; (Tercüme, 111).

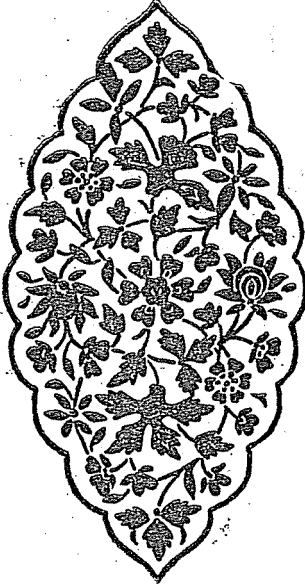
8) Keşf el-Mahcûb, 58, 154; Tezkiret el-Evliya, 1, 286.

Ebu Hafs el-Haddâd müritlerinden bir cemaatle geldiği Bağdad'ta büyük bir sûfi ve halk topluluğu tarafından karşılanmıştı. Bu ziyaretinde Bağdad'ta yaşayan meşhur sûfi el-Cuneyd (V. 279/909) ile tanışması burada bilhassa zikredilmelidir. Huzûrunda Bağdad şeyhlerinin yaptıkları toplantıların birinde (9) istizah için kendisine tevcih edilen en mühim mesele fütüvvet idi. Aynı mecliste hazır bulunan el-Cuneyd'in «Fütüvvet, kendini (büyük) görmeği bırakma ve (her türlü dünyevî, ilgiden vazgeçmedir) şeklindeki görüşünü pek beğenen Ebû Hafs el-Haddâd, sonra da kendi fikrini belirtti: «Fütüvvet, adâleti (herkese hakkını veriş) ifa ve infikamdan feragattır» (10). Ancak Bağdadlılar, onun bu husustaki görüşünü, kendisinin Bağdad'tan ayrılışı sırasında da talep edeceklerdir. Ebû Hafs'ın onları hayrette bırakan bu seferki, ifâdesi şuydu: «Fütüvvet'e kullanmak ve muamele etmek için sahip olunulur; yoksa lâf için değil» (11).

Başkalarını nefse tercih etmenin en güzel misâllerini bizzât hayatında vermiş olan Ebû Hafs el-Haddâd, tasavvuf'u edep olarak telâkki etmekteydi: «Tasavvuf, bütünüyle (muhtelif) edeblerdir; her zamanın ve yerin bir edebi vardır...» (12). 22 Sene onun sohbetinde bulunmuş olan Muhammed el-Cellâb «Üstadım, bir gün olsun gaflet ve inbisâf hâlinde Allah Teâlâ'yı andığımı görmedim; O'nu ancak huzur tâzim ve hürmetle anar ve andığı zaman da yanında bulunan herkesin göreceği derecede durumu değiştirdi» diyor (13).

O, nefsiyle devamlı bir mücadele halindeydi. «Hummâ nasıl ölümün ise, kötülükler de küfrün habercisidir» derdi (14). «Ben (güzel) huylara (sahip olduğumu) iddia etmiyorum, çünkü nefsimden izhâr etmesem bile gazabın sü-ratini hissediyorum. Yine ben cömertliği iddia etmiyorum; zira nefsimden onun kendi işini düşünüp (düşünmeyeceğinden), onu (hoş) karşılayıp (karşılama-yacağından) yahut herhangi bir vakit ihsânım hatırlatıp (hatırlatmayacağına) emin değilim» (15). Şeklindeki ifâdelerinde tevâzuun payı biraz fazla olmalıdır. (Bir şeye) kızdığı zaman öfkesi yatıncaya kadar güzel huylara dair konuşur ve sonra tekrar sözüne dönerdi (16).

Hareket ve davranışlara ölçü miyârı olarak kitâb ve sünnet'i kâbul eden (17) ve «Kim her ân hareket ve hallerini kitâb ve sünnetle değerlendirmez, kötü düşüncelerini töhmet altında bırakmazsa, onu adam yerine koma» diyen (18) Ebû Hafs el-Haddâd'ın bid'at telakkisi de bu husustaki görüşüyle kolayca telif edilebilir: «o (bid'at) Kur'an'a âit hükümlere tecâvüz, sünnetleri mühimsememe (olup şahsî) fikir ve isteklere uyma; (Kur'an ve sünnete) iktidâ ve ittibâ terkâdir» (19). O, bid'at'ten sakınmağa büyük bir ehemmiyet

-
- 9) Mezkûr toplantı Şuniziye mescidinde olmuştur (Bk. Keşf el-mahcûb, 154).
 10) Tab. es-Sulemi, 118; Hilyet, X, 230; Risâlet el-Kuşeyriyye, 18; Keşf el-Mahcûb, 154; Şezerât ez-zehab, II, 150; Nefehât, 58, (Tercüme 112).
 11) Tab. es-Sulemi, 118; Târih Bağdâd, XII, 222; Menâkib el-ebrâr, 119b.
 12) Tab. es-Sulemi, 119; Keşf, 47; Tezkiret el-evliyâ, I, 293.
 13) Tab. es-Sulemi, 116; Menâkib, 119a; Levâkib, I, 65.
 14) Risâlet el-Kuşeyriyye, 18.
 15) Tab. es-Sulemi, 112.
 16) Tab. es-Sulemi, 117; Tezkiret el-Evliyâ, I, 237.
 17) Hilyet el-Evliyâ, X, 230; Tezkiret el-Evliyâ, I, 291; Şezerât, II, 150; Nefehât, 58 (Tercüme, 111).
 18) Risâlet el-Kuşeyriyye, 18.
 19) Tab. es-Sulemi, 122.

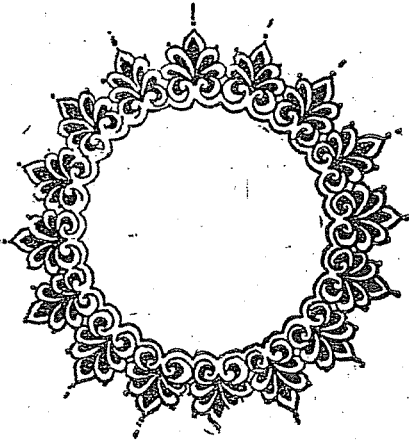
atfetmektedir. Nazarında Allah'ın dostu olan velî'nin en bariz vasıflarından biri de budur. Bir defasında kendisine «Veli kimdir?» diye sorulmuş, şöyle cevaplandırmıştı: «O (Veli) kerâmetlerle kuvvetlendirilen, bid'âtlardan korun-
durulandır» (Bk. Menâkib el-ebrâr, 120, b.)

Ubûdiyet te, ancak kişinin kendisine âit olanı terk ve emredildiğine sarılması ile olabilecektir (20). Bir defasında kendisine «Gerçekten adam denilmeye lâyık kimseler kimlerdir?» diye sorulmuş, o da şu cevabı vermişti: «Allah ile birlikte ahdları ifâ edenlerdir (21)». Talebesı sufi Ebu Osman el-Hîrî (22) Ebû Hafs'ın «Veren ve alan adamdır; veren ve (fakat) almayan yarım adamdır; vermeyen ve almayan ise, kendisinc bir hayır olmayan ahmaktır» (23) dediğini nakletmişti. Bu sözüyle ne demek istediği kendisine sorulunca şu açıklama da bulundu: «Allah'tan alau ve Allah'a veren adamdır zira o nefsinin bu hususta (böbürlenecek) herhangi bir halde görmez; veren ve (fakat) almayan yarım adamdır; Zira o (almamak suretiyle nefsinin bir üstünlüğü olduğunu görür. Almayan ve vermeyen ise, alan ve verenin kendisi olduğunu zanneden bir ahmaktır» (24).

Nişâbü'r'lu Zâhid Ebû Amr Muhammed b. Ahmed b. Hamdân (25), babasının kitabında Ebû Hafs'ın «Hâl ilimden ayrılmaz sözle (de) arkadaş olmaz» ifâdesine rastadığını zikreder (26). Onun «Yüksek bir hal ancak bir remelle birlikte görülmüştür» (27) demesine bakılırsa bu hususa ne derece ehemmiyet verdiği anlaşılır.

Ebû Hafs el-Haddâd'ın Mehabbet hakkındaki görüşleri de, zikre değerdir. «Sevgisinin, bir defa geldimi, sahibini asla bırakmayacağına inanır: Seveni sâki ve rahat bir halde görürsen, bil ki, gaflettedir. Çünkü sevgi (hubb) sahibini ebediyen bırakmaz; bilâkis onu (Allah'a) yakınlık, uzaklık, kavuşma ve hicâb gibi hallerde izâç eder durur» (28). Onun semâ hakkında da müsamahakâr davrandığı görülüyor. Yakınlarından birinin semâ esnasında ağladığı haykırdığı ve elbiselerini yırttığı kendisine habaer verilince» boğulan ne yapar; kendisinde kurtuluş zannettiği herşeye sarılmaz mı? demişti (29).

Ebû Hafs el-Haddâd'ın vefât tarihi olarak 264 h. (877 m.) (30), 267 h. (880 m.) (31) ve 270 h. (883 m.) seneleri gösteriliyorsa da sonuncusunun doğru olması ihtimali kuvvetlidir.

20) Tab. es-Sulemi, 121; Hilyet, X, 230.

21) Tab. es-Sulemi, 122.

22) Ebû Osman el-Hîrî, Bağdad'lı el-Cuneyd ve Şam'lı Ebû Abdullâh b. el-Cellâ ile birlikte, devrinin en büyük üç şâlisinden biri idi (Bk. el-Muhtâr, 93 a; Nefehât, nr. 71. Hayatı hk. bk. Tab. es-Sulemi, 180; Hilyet, X, 244-6.

23) Tab. es-Sulemi, 120; Menâkib, 120b.

24) Tab. es-Sulemi, 120; Tezkiret el-evliyâ, I, 292.

25) Hayatı hk. bk. Mizân el-'tidâl, III, 16.

26) Tab. es-Sulemi, 119.

27) Tab. es-Sulemi, 121.

28) Tab. es-Sulemi, 119; Menâkib, 120 a.

29) Levâkib el-Envâr, I, 65-66.

30) Menâkib el-Ebrâr, 118b; Delâlet el-müstenhic, 53a.

31) İârîb-ı Bağdad, XII, 222; Menâkib el-Ebrâr, 118b; Delâlet el-müstenhic, 53a.

32) İârîb-ı Bağdad, XII, 222; Menâkib el-Ebrâr, 118b; Levâkib el-Ebrâr, I, 65.